

Микола РУБАНЕЦЬ,
в.о. Генерального директора – головного зберігача фондів
Державного архіву Чернівецької області, історик, краєзнавець,

Василь МУСТЕЦА,
дослідник діяльності опору ОУН-УПА на Буковині

ПРОГОЛОШЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА БУКОВИНІ 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ

За ustalеною до цього часу на Буковині історичною традицією, як і загалом в Україні, вважалося, що 30 червня 1941 року відновлення Української держави відбулося тільки у Львові. Крім Буковинського Віче 3 листопада 1918 року, на якому українцями Буковини було проголосило своє прагнення належати до Української держави, нібито до 90-х років ХХ століття інших проявів такого бажання не було. Проте нещодавнє відкриття в Державному архіві Чернівецької області змушує зовсім по-новому подивитись на події далекого червня 1941 року в Чернівцях та навколо.

Пряма згадка про проголошення на Буковині Самостійної України саме 30 червня 1941 року віднайденва в одній із довідок румунського інспекторату поліції: «30 червня [1941 р.] Мирослав Кіндзірський проголосив незалежність та відбув до Галичини для вивчення ситуації».

1948
Арх. № 45

ROMANIA
ROMANIA

Dosarul Nr. Дело № 45 Fascicula Nr. 4

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A POLIȚIEI
ARHIVA
ANUL 194

DOSARUL

referitor la немецкой персоналы, находящие-ся в Черновицком узле, в отношении

Observațiuni:

Нагадано: 25 лютого 1941 р.
в.о. начальника архиву № 45

№ 166 листок

- 3 -

spre sfârșitul lui 1942, în Ucraina de Est și West.

Din sate au plecat mulți tineri inconștienți și îndemnați de promisiunile lui Woinowskei. Din inițiativa lui au plecat Luceniuk, Liția Kinzerskei cu mulți oameni din sate organizati și neorganizati. Woinowskei promise că acolo li se va da pământ și servicii. După scurt timp însă majoritatea acestora și-au dat seama de realitate și unii n'au plecat, alții s'au reintors, iar din cei plecați cea mai mare parte a trecut în rândurile banderiste.

În Martie - Aprilie - Mai 1941 au sosit în Bucovina în Organizație prinile vești despre despărțirea lui Melnek de Bandera. Acestea erau destul de neclare. Se spunea că Melnek ar fi abdicat în favoarea lui Bandera sau că s'ar fi ivit o neînțelegere. Atât în filamentul lui Zaiay (exclusiv) cât și în cel Woinowskei vestea că Bandera au preluat conducerea O.U.N-ului a fost primită cu satisfacție, Bandera bucurându-se de oarecare renume, din timpul procesului dela Margovia însuși Woinowskei oscila între o tabara și alta, înclinându-se mai mult spre Bandera.

După retragerea trupelor bolșevice a revenit în Bucovina Zebacinskei O. și Woinowskei sub influența acestuia a devenit melnechist, dar din vanitate s'au ivit iarși neînțelegeri între acești doi. Zebacinskei nevoind să rămăna mai departe în Bucovina a plecat ca militar german la Ki-ew. Acolo s'a stabilit. Ne fiind de acord cu politica lui Melnek sau mai degrabă, determinat de faptul că melnechistii pierdeau continuu elemente bune, care treceau de partea banderistă, el a renunțat de a mai fi melnechist și s'a declarat apolitic.

Woinowskei a plecat, în urmă, cu partizanii săi deșemenea în Ucraina, colaborând mai departe cu germanii. Cu timpul însă el și-a pierdut mulți oameni, care vedeau treaz situația politică, și a rămas aproape singur.

In jurul lui 30 Iunie, Kinzerskei Miroslav, gă-sindu-se proclamat Independența și trecut în Galiția să vadă situația. De acolo s'a întors după câteva zile și s'a în-tălnit cu Woinowskei și Zebacinskei. A refuzat însă mai departe-activarea cu ei, fiind acum banderist convins, înur-ma faptului că Bandera a proclamat Independența Ucrainei la 30 Ianuarie 1941, a început serios să organizeze viața de Stat.

Perioda de timp despre care e vorba este așa de tulbură, atât de haotică încât e greu s'o

Крім цієї згадки, в матеріалах архіву зберіглося в фото Мирослава Кіндзірського, раніше невідоме дослідникам.

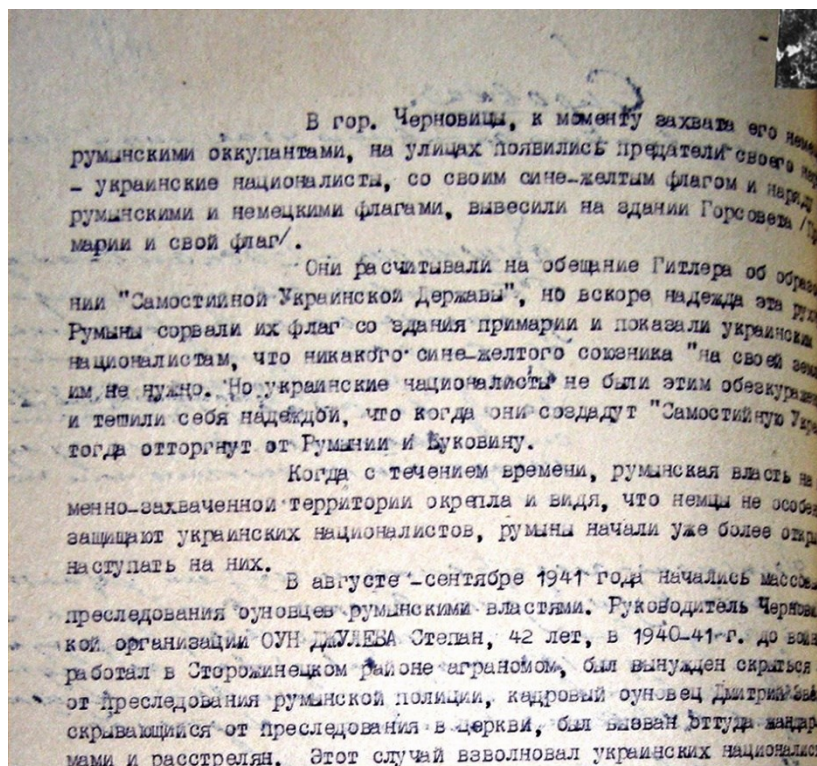
Нещодавно віднайдене фото Мирослава Кіндзірського (ліворуч) та більш відоме його фото.

Кіндзірський Мирослав Васильович народився 17 вересня 1919 року в селі Чорний Потік Заставнівського району Чернівецької області. Закінчив Чернівецький університет. Із 1937 року член ОУН (псевдо: “Боевір”, “Степан”). У 1941 році – організаційний референт Буковинського обласного проводу ОУН. У січні 1942 р. заарештований румунською Сигуранцою (з-під варти утік). Скерований на Східноукраїнські землі: з кінця 1942 року по березень 1944 року Кіндзірський – референт пропаганди Одеського обласного проводу ОУН. У серпні 1944 року переведений на Буковину. У вересні-грудні 1944 року – організаційний референт Буковинського обласного проводу ОУН, виконував обов’язки провідника Буковинського обласного проводу ОУН. Загинув 29 грудня 1944 року під час бою з військами НКВД у с. Васловівці Садгірського (згодом Заставнівського) району Чернівецької області. Похований у с. Чорний Потік Заставнівського району Чернівецької області.

Надалі прискіплива увага співробітників архіву була привернута до подій кінця червня та початку липня на Буковині. Знахідки вражають.

В документі, який зберігається в архіві ГДА СБУ в Чернівцях, зазначається, що в самому обласному центрі, в Чернівцях, ще до захоплення міста румунськими військами, українські націоналісти вивісили на будівлі міської ради синьо-жовтий прапор! Румуни згодом прапор зірвали. Проте українці, згідно документу, були переконані, що вони таки створять Самостійну Україну та Буковина увійде до її складу.

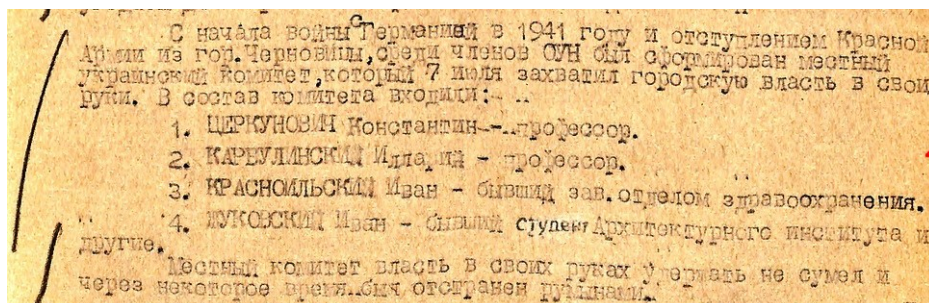
Вже в серпні-вересні румуни, як власне і німці у Львові, українських націоналістів почали відкрито переслідувати.

Згадка про синьо-жовтий прапор на Чернівецькій міській раді в червні-липні 1941 році // Дело по ОУН-УПА // ГДА СБУ, Чернівці. – Фонд 2Н. - Справа 4. -С. 106

В іншій довідці, яка також зберігається в архіві СБУ, міститься навіть склад «Українського комітету», сформованого ОУН, який 7 липня 1941 року взяв владу в місті Чернівці в свої руки.

Зокрема до його складу входили професор Костянтин Церкунович, професор Іларій Карбулицький, колишній завідувач відділом охорони здоров'я Іван Красноільський, колишній студент архітектурного інституту Іван Жуковський та інші

Згадка в документах про «Український комітет», який взяв владу в Чернівцях після відступу радянських військ // Справка начальника Управления НКВД ЧО полковника Руденко от 7 сентября 1945 г. О политико-экономическом состоянии Черновицкой области // Данные учета по ликвидации вооруженного бандитизма и ОУНовского подполья на территории Черновицкой области за 1945-1946-1947 годы // ГДА СБУ, Чернівці. – Фонд 2Н. - Справа 11. – С.34

Відступ радянських військ з Буковини на початку липня ще продовжувався, а до 6-7 липня край вже був окупований німецько-румунськими військами. В цей період на Буковині набрав розмаху рух по відновленню української держави, який можна прирівняти до справжнього повстання.

В архівах зберігаються документи щодо кількох десятків випадків захоплення влади в селах краю. Українці захопили владу в районному центрі Садгора, де місцевий уряд очолив Гирюк Дмитро Петрович, на псевдо «Орел», який вже в 1943 році очолює Буковинський провід ОУН. В районному центрі Вижниця ОУНівці влаштовують великий урочистий мітинг, на який сходяться мешканці кількох навколишніх сіл, де лунають заклики до боротьби за Самостійну Україну.

В селах відбувалися масові сходи селян, на яких проголошували Самостійність України, утворювали місцеву владу, формували місцеві групи самооборони для захисту сіл від залишків радянських військ, які ще переміщувалися Буковиною, вивішували синьо-жовті прапори на сільрадах.

Наприклад, Денис Кривохижа, який очолює український уряд села Чуньків Заставнівського району свідчить:

Кривохижа Денис Георгійович, 1915 р.н., керівник українського уряду в селі Чуньків Заставнівського району Чернівецької області

«В липні 1941 року радянська армія із Заставнівського району вже відступила, а румунські війська ще не приходили. В цей період безвладдя в село Чуньків із села Василів і Дорошівці приїхали озброєні Греул, Ящук, Палагнич, Кадобянський, Греул, з ними ще було декілька чоловік. В цей день була неділя. Вказані особи біля сільської ради зібрали чоловіче населення села Чуньків і оголосили, що вони є представниками Українського війська, прибули в село для того, щоб проголосити «Українську державу».

Протокол допроса

г.р. Черновца

"26" мая 1948г.

Я, Оперуполномоченный Воронежского отдела
Госбезопасности МВД по Черновицкой области, Сидо-
ровичей лейтенант Ковалев допросил:

Кривохижа Деонизия (Демис) Георгиевича

Об обстоятельствах задержания и показаниях
предупрежден по ст. 80 УК РСФСР.

Кривохижа

во: Расхитиле имущество, когда был арестован в
селе Чуньків, Запорожского района Украин-
ско-националистического фронта. Кто был ар-
естантовом того уряда?

от: В конце месяца 1941 года, Советская армия из пре-
дков Запорожского района уже отступила,
а фронтальные бои еще не привели. В этот
перид безвременно в село Чуньків из села Васи-
сево и жарошников приехали вооруженные
Греусе, Бичур, Балаганов, Ковалевич, Греусе,
с ними еще было несколько человек, арестован
капюрах з не знало.

В этот день было воскресенье. Указали мне
около здания Сельского Совета собрали муж-
ское население с Чуньків и объявили что
они объявляют представителем Украинско-
кого фронта, приехали в село для того чтобы
проводили "Украинскую державу".

Демис

Свідчення Діонізія Кривохижи про проголошення Самостійної України в селі Чуньків // Дело №2498 по обвинению Кривохижа Деонизия Георгиевича // ГДА СБУ, Чернівці. – Основний фонд. – Справа 1286.

Чи, як свідчила місцева жителька Євдокія Білик, «в селі Чуньків ці українські націоналісти заявили, що Буковина буде самостійною українською державою, на будівлі, де при радянській владі була сільрада українські націоналісти повісили свій прапор, прапор був синьо-жовтий. В селі Чуньків українські націоналісти створили свою владу, на чолі якої поставили Кривохижу Діонізія Георгійовича».

- 2 -

12

этиа поименно ходила по селам и
проводила аресты советских агит-
агитов. В селе Рущице эти украин-
ские националисты заявили, что
будем и будем самостоятельной
Украинской державой, на которую
где при советской власти была
северная украинские наци-
оналисты повесили свой флаг,
флаг был емен-топитя. В селе
Рущице украинские наци-
оналисты создали свою нацио-
нальную власть, как она называлась
ихна власть в не знаю. Во время
Рущице украинские на-
ционалисты поставили тибале
село Рущице Кривохета Деони-
зия Георгиевича, Лом Евгения
(в настоящее время находится
в Краевой армии). Но не
не думаю, что он был в Крас-
ной армии, видимо где идуго
сирваевова).

Кривохета Д.Т. Лом Е. и создано
или поименно и проводила аресты
советских агитов по селу
Рущице. Моего друга Билик
Михаила Николаевича из дома
Забрали Кривохета Деонизия
Кривохета

Уривок зі свідчень Білик Євдокії Георгіївни 1909 р.н. // Дело №2498 по обвинению Кривохижа Деонизия Георгиевича // ГДА СБУ, Чернівці. – Основний фонд. – Справа 1286.

Мешканець села Слободзія-Банилів Вашківського району Чернівецької області Микола Іванчук свідчить:

«... коли Червона Армія відійшла на Схід, а румунські війська ще не прийшли, в селі Слободзія-Банила впродовж 3-4 днів було повне безладдя. В цей час із села Бережниця прийшли українські націоналісти в кількості 5-6 чоловік, зайшли в церкву. Вийшовши з церкви, вони організували мітинг, на якому один з них виступив з промовою і заявив: «Люди! Ми є українці і прийшли до Вас оголосити, що віднині в селі Слободзія-Банилів буде українська влада. Не буде більше ні советів, ні румунів. Україна буде Самостійною державою і ви повинні об'єднатись на боротьбу проти всіх за Україну і підкорятись голові української влади, який буде призначений тут-же». На мітингу був призначений керівником української влади на селі мій брат Іванчук Василь. Після мітингу з моїм братом разом пішли вони до будівлі колишньої сільради, вивісили на цій будівлі український прапор жовто-синього кольору і видали зброю...»

12

Об'єднана воїна Світового союзу
США та Франції (в Україні)
Сіла на Воїнок, а фронтів
воїна ще не кінчили, в селі
Слободзі-Банилі в історії 3-4
туди було поше без власних.
В тім часі із села Переверт
кращі українські люди на
сели в комітеті 5-6 членів
Франції та з незнаю, і зашли
в церкву де були мої брати Іва-
нчук Василь. Вийшов із церкви
они організували комітет на
коякому один із них святий
серед і знав. «Люди! Ми
сей українці і кращі к вам
об'єднати, ти ми інші в селі
Слободзі-Банилі будеш українців
власні. Не будеш борити на со-
бою і не фронт. Україна будеш
самостійною державою.
В тім все повинні об'єднуватися
на боротьбу проти всіх, за Україну
і пограти твою голову української
власні, коїрті будеш названою
здесь-те. На комітеті був
назначити керівником української
власні на селі, мої брати-Іва-
нчук Василь. Тоді мій
Іва, з моїми братами в селі
пошли один к заміно об'єднаної селі
рай, всіляки на тім заміно
української прагнення-сільсь
Уліта і всіляки орудами Миколи Іванчука

Свідчення Миколи Іванчука про проголошення самостійної України в селі Слободзі-Банилів // Дело №5707 по обвинению Иванчук Николая Танасовича

Подібних свідчень є чимало, насправді десятки, проте дослідницька робота власне лише починається.

Запит: Розкажіть більше?
Свідок: Липень 1941 року, коли
заступник командира партизанського загону в селі Верганих Іван
вже хотів організувати повстання проти
самостійної Радикальної Армії, на
самому початку організації загону
із села Петришинського сільради.
В той час Радикальна Армія вже
со своїми загонами - Боднарська
і інші загони в націоналістичному
духу. І згодом, що створили
Лінійний загон Радикальної Армії
Рад, уживали всі виступати в
огні і боротьбі з советською властю
за створення "самостійної
України", то лінійний загон
вільності і А.

Свідок: Липень 1941 року, коли
заступник командира партизанського загону в селі Верганих Іван
вже хотів організувати повстання проти
самостійної Радикальної Армії, на
самому початку організації загону
із села Петришинського сільради.
В той час Радикальна Армія вже
со своїми загонами - Боднарська
і інші загони в націоналістичному
духу. І згодом, що створили
Лінійний загон Радикальної Армії
Рад, уживали всі виступати в
огні і боротьбі з советською властю
за створення "самостійної
України", то лінійний загон
вільності і А.

Троїстий
Степан Сивачук
1941.
С.С. Сивачук
Якимсь чином організувати (С.С. Сивачук
і в Київській області).
В.В. Сивачук. Це повстання в
Південній частині України.
Сивачук і Дрозд Тимченко
Сивачук.

-3-

Запит: Розкажіть більш докладно, як саме
виступав цей загон влітку 1941 року?
Свідок: Липень 1941 року в період відходу частин
Красної Армії українці націоналістичного
співробітництва з цими субнаціоналістичними
кадровими організаціями діяли в селі
Березинці і окрестностях селища
у селі Березинці з українським
Бандарем Ч.М. І згодом об'їздив, щоб організувати
повстання в селі Березинці, що є в селі
Березинці на території тієї ж
лінійної організації, згодом в
какого села Тимченко організував
організував лінійний загон в селі
на діяльність, при цьому з
лише організував в селі Березинці
как українську організацію в селі
у селі Березинці з Ч.М. Троїстий

Повідомлення в архівних матеріалах про мітинги та проголошення самостійної України в різних селах області.

Згодом НКВД та НКГБ докладуть максимальних зусиль, щоб з людської пам'яті стерти будь-які згадки про ті події. Усіх її учасників виявили та відправили до таборів, а чимало під різними приводами і розстріляли.

Отже, наприкінці червня та в перші дні липня 1941 року на Буковині відбулося насправді повстання: в селах краю, а також в районних центрах та навіть в самих Чернівцях збираються урочисті мітинги, відбувається проголошення Самостійної України, обирається український уряд. На сільрадах, і навіть на приміщенні Чернівецької міської ради вивішують синьо-жовті прапори, а український комітет із шанованих професорів бере владу в Чернівцях.

Наразі науковців краю чекає ще велика робота по виявленню документів із згадками про проголошення Самостійної України в червні-липні 1941 року, встановлення усіх учасників, які брали участь у тих подіях.

Приємно, що нині зусилля науковців підтримує обласна влада. Зокрема, 28 червня 2021 р. під час урочистостей з нагоди Дня Конституції голова Чернівецької ОДА Сергій Осачук зазначив:

«Може здаватися, що після Буковинського віче 1918 року та ЗУНР аж до проголошення незалежності України у 1991 році буковинські українці не прагнули так сильно своєї держави, а проголошення Української держави у червні 1941 року відбулося лише у Львові. Але ми маємо сенсаційну знахідку керівника державного архіву Чернівецької області Миколи Рубанця, який цими днями вперше оприлюднив архівні документи, що засвідчують: 30 червня 1941 року і у нас, у Чернівецькій області, українці вустами Мирослава Кіндзірського проголосили Українську Державу. Ця наукова сенсація має велике значення для нашої з вами державної історії. Це були ті цеглини, на яких трималися український державницький дух і воля, протиборство та віра у відродження України аж до 1991 року».

Державний архів Чернівецької області та управління Служби безпеки України в Чернівецькій області підготували виставку документальних матеріалів, які стосуються цієї історичної події. З нею вже ознайомились учасники урочистих зборів до Дня Конституції України, а нині, 30 червня, її матимуть змогу оглянути депутати Чернівецької обласної ради. А згодом і широка громадськість. Зрештою, з електронним її варіантом можна ознайомитись на [сайті архіву](#).

30 червня 1941 року в історії Буковини – подія, яка стоїть на рівні із подіями часів Буковинського Віче, відтак потребує – і вже отримує – належне пошанування. Це вселяє надію, що та боротьба за українську Буковину, яку вели наші діди і прадіди, була не марною.